

Woordenlijst Natuurkunde

aansluiting

de (v) [mv: -en]

1

verbinding met een netwerk, bijv. telefoon

2

overstapmogelijkheid, bijv. met de trein
ik heb mijn aansluiting gemist

3

contact met anderen
hij kan op zijn nieuwe school geen aansluiting vinden

aardgas

zn o

gas dat uit de aarde afkomstig is

aardolie

zn [mv: -ën]

mengsel van vooral vloeibare koolwaterstoffen dat uit de aardkorst wordt gewonnen en dat onder andere wordt gebruikt voor benzine, kerosine en synthetische stoffen

afdekken

ww [dekte af, h. afgedekt]

bedekken, beschermen, ook figuurlijk
voor de winter planten afdekken die kunnen bevriezen
we moeten de zaak goed afdekken tegen financiële risico's

afkoelen

ww [koelde af, h. / is afgekoeld]

1

koeler maken

2

koeler worden
het koelde af na het onweer

3

fig. minder kwaad worden, weer rustig worden
het driftige jongetje werd naar zijn kamer gestuurd om af te koelen

afleggen

ww [legde af, h. afgelegd]

1

uittrekken

zijn mantel afleggen

2

wegdoen, afdanken

oude kleding afleggen

3

doen, volbrengen

een examen, verklaring, eed, bezoek afleggen

4

zich over een bepaalde afstand verplaatsen

vijftig kilometer per uur afleggen

5

wassen en het doodskleed aandoen (van een dode)

6

toegeven, verliezen

het afleggen tegen iemand = voor iemand onderdoen, minder snel, sterk enz. zijn

aflezen

ww [las af, h. afgelezen]

1

opnoemen door voor te lezen

2

zien op een meetinstrument, een grafiek e.d.

de temperatuur aflezen

3

comp. waarnemen en gebruiken

gegevens aflezen van een cd

4

een emotie enz. zien en herkennen

de angst van iemands gezicht aflezen

afstellen

ww [stelde af, h. afgesteld]

nauwkeurig regelen

een machine afstellen

afstoten

ww [stiet af / stootte af, h. afgestoten]

1

met een stoot wegduwen

2

wegdoen, verwijderen

het bedrijf heeft onderdelen afgestoten die geen winst opleveren

3

fig. maken dat anderen afkerig worden van iemand

hij stoot mensen af door zijn negatieve houding

4

med. niet accepteren van een getransplanteerd orgaan door het lichaam

alcohol

de (m)

1

soortnaam van scheikundige verbindingen, stof die in bier, wijn en sterkedrank zit

2

drank met alcohol erin

op het schoolfeest was alcohol verboden

aquarium

het [mv: -s, -ria]

1

glazen bak waarin mensen levende vissen of andere waterdieren, en waterplanten houden

2

gebouw met zulke bakken

as

I de [mv: -sen]

1

lijn of voorwerp waarom iets draait, spil

2

lijn die door het midden van iets gaat, middellijn

de as van een cilinder, van een weg

3

muz. a die met een halve toon verlaagd is

II de

stof die overblijft als iets verbrandt

in de as leggen = verbranden

uit zijn as herrijzen = na een ondergang mooier of beter terugkeren

balans

de [mv: -en]

1

evenwicht

in balans zijn

in balans brengen met = in de juiste verhouding

na dat ongeluk was hij helemaal uit balans = uit zijn gewone doen

2

weegschaal met twee schalen

3

slotrekening bij het boekhouden waarop aan de ene kant de bezittingen staan en aan de andere kant de schulden

de balans opmaken = de positieve en negatieve kanten van iets tegen elkaar afwegen

batterij

de (v) [mv: -en]

1

kleine bron van elektriciteit in zaklantaarns, draagbare radio's enz.

2

Belg., inform. accu

3

grote hoeveelheid, groot aantal

een batterij kanonnen

een batterij fietsen

een hele batterij hulpverleners

bepalen

ww [bepaalde, h. bepaald]

1

beslissen

mijn ouders **bepalen** naar welke school ik ga

2

(een beslissende) invloed hebben

het weer **bepaalt** mede de opkomst bij de verkiezingen

3

vaststellen

bepalen waar een geluid vandaan komt

4

zich beperken tot

zich tot de hoofdzaken **bepalen**

5

taalk. als bepaling dienen bij

het bijvoeglijk naamwoord **bepaalt** het zelfstandig naamwoord

beschermen

ww [beschermde, h. beschermd]

1

ervoor zorgen dat iemand of iets geen kwaad of schade ondervindt

iemand tegen gevaren **beschermen**

een goede valhelm **beschermt** het hoofd

beschermd pand, beschermd stads- of dorpsgezicht = waaraan niets veranderd mag worden zonder toestemming van Monumentenzorg

beschermde dier- of plantensoorten = dier- of plantensoorten die in hun bestaan worden bedreigd en waarvoor maatregelen zijn genomen om hun voortbestaan in een gebied te garanderen

2

bevorderen, bevoordelen

de schone kunsten, de handel **beschermen**

3

vooruihelpen door zijn invloed te gebruiken

deze man wordt door machtige vrienden **beschermd**

besparen

ww [bespaarde, h. bespaard]

1

(door zuinigheid) minder uitgeven

geld besparen door een goedkopere woning

2

vrijwaren van iets onprettigs

iemand iets besparen = ervoor zorgen dat iemand iets akeligs niet hoeft mee te maken

beton

het

hard bouw materiaal dat onder andere bestaat uit zand, grind en cement

beton storten

gewapend beton = beton dat versterkt is met metaal draad

dat ligt als beton op de maag = dat ligt heel zwaar op de maag

een maag van beton hebben = alles kunnen eten zonder een akelig gevoel of misselijkheid

bevatten

ww [bevatte, h. bevat]

1

inhouden

het pakket bevatte veel verrassingen

2

begrijpen

ik kan niet bevatten dat hij zo iets kon doen

beweegbaar

bijv. naamw.

mogelijk om te bewegen

beweging

de (v) [mv: -en]

1

verandering van plaats of houding

in beweging komen

uit eigen beweging = uit zichzelf, zonder dat iemand er opdracht toe heeft gegeven

2

groep mensen die naar een bepaald doel streven

een politieke beweging

Belg. de Vlaamse Beweging = alle pro-Vlaamse groepen

bewijzen

ww [bewees, h. bewezen]

1

aantonen dat iets waar is

2

doen voor, betonen

iemand een dienst bewijzen = iets voor iemand doen

bliksem

de (m) [mv: -s]

1

lichtflits tijdens onweer

als de (gesmeerde) bliksem = heel snel

2

bepaald soort eten

hete bliksem = gestoofde aardappelen met appels

3

inform. een hete bliksem = iemand die erg op seks gericht is

4

alles is naar de bliksem = alles is kapot of bedorven

NL geen bliksem = niets

blussen

ww [bluste, h. geblust]

(een vuur) doven met water of schuim uit een blusapparaat

kalk blussen = bij kalk water voegen

boomstam

zn m [mv: -men]

1

middendeel van een plant of boom

2

soort gebak

botsen

ww [botste, h. / is gebotst]

hard in aanraking komen met iets

de auto botste tegen een boom

hun karakters botsen = ze passen niet bij elkaar

botsing

de (v) [mv: -en]

1

het tegen elkaar of tegen iets anders botsen, vooral in het verkeer

2

fig. onenigheid, ruzie, gevecht

brandstof

zn [mv: -fen]

stof die gebruikt wordt voor het krijgen van warmte of energie door verbranding, bijv. benzine, steenkool

bron

de [mv: -nen]

1

plaats waar water uit de bodem naar boven komt

2

oorsprong, begin, oorzaak

de bron van alle ellende

3

persoon, tekst, plaats waar bepaalde informatie vandaan komt

uit welke bron heb je dat nieuws?

de bronnen raadplegen

buis

I de [mv: buizen]

1

holle koker, pijp, bijv. voor het transport van vloeistoffen

2

beeldbuis, televisie

is er vanavond nog wat op de buis?

3

radiolamp

4

Belg., o&w onvoldoende

II het [mv: buizen]

oud. soort kiel, jasje met knopen voor mannen

constant

bijv. naamw.

1

wat gelijk blijft, op hetzelfde niveau blijft

haar prestaties zijn constant

2

voortdurend

de constante regen veroorzaakte overstromingen

constateren

ww [constateerde, h. geconstateerd]

vaststellen, zien

de scheidsrechter constateerde een overtreding

dalen

ww [daalde, is gedaald]

1

naar beneden gaan

2

fig. minder worden

het aantal werklozen daalt

damp

de (m) [mv: -en]

1

nevelige massa door vochtdeeltjes die opstijgen
de damp van kokend water

2

natk. water in gasvormige toestand

iemand de dampen aandoen = iemand kwellen, zijn leven vergallen

decimaal

I **bijv. naamw.**

tiendelig

decimaal stelsel = tientallig stelsel

II **de** [mv: -malen]

elk van de eenheden kleiner dan 1 in decimale breuken

deeltje

het [mv: -s]

1

klein deel

2

natk. onderdeel van een atoom

definitie

de (v) [mv: -s]

omschrijving van wat een woord of begrip precies betekent

per definitie = uit de aard der zaak, los van omstandigheden en andere invloeden

Brazilianen zijn per definitie sterke voetballers

demonteren

(zeg: dee-)

ww [demonteerde, h. gedemonteerd]

uit elkaar halen

diagonaal

I **de** [mv: -nalen]

verbindingslijn tussen twee hoekpunten in een veelhoek, die geen zijde van deze veelhoek is

II **bijv. naamw.**

dwars

een plein diagonaal oversteken

dierlijk

bijv. naamw.

(als) van dieren

dierlijke eiwitten

decimeter (dm)

de (m) [mv: -s]

1/10 meter, tien centimeter

documentatie

de (v)

1

het verzamelen, ordenen en toegankelijk maken van documenten, bronnen, artikelen enz.

2

informatiemateriaal

dompelen

ww [dompelde, h. gedompeld]

1

(even) onder doen gaan in vloeistof

2

fig. doen verzinken, storten

in rouw dompelen

doornemen

ww [nam door, h. doorgenomen]

bekijken, bestuderen, bespreken

de lesstof nog eens doornemen voor het examen

voor ik hem bel, wil ik nog met je doornemen wat ik precies moet zeggen

doorsnede

de [mv: -n, -s]

ook: doorsnee

1

het vlak dat ontstaat bij doorsnijden

2

grootste afstand tussen de randen van het doorsnijvlak

in doorsnede = gemiddeld

doorzichtig

bijv. naamw.

waar je doorheen kunt kijken, ook figuurlijk

een doorzichtig plan

dosis

(zeg: -zis)

de (v) [mv: -sen, doses]

hoeveelheid van iets

ik moet elke dag een kleine dosis van dit medicijn innemen

hij heeft een flinke dosis zelfvertrouwen

draaibaar

bijv. naamw.

mogelijk om te draaien

drijven

ww [dreef, h. / is gedreven]

1

op een vloeistof gedragen worden, niet naar de bodem zakken
we bleven drijven op het water

2

fig. heel nat zijn
ik drijf!

3

iemand ergens toe aanzetten, ergens toe brengen
iemand tot waanzin drijven

4

zweven
de wolken drijven door de lucht

5

in een bepaalde richting jagen
koeien naar de stal drijven

6

uitoefenen, besturen
een zaak drijven

7

duwen, hameren
een spijker in een plank drijven

echo

de (m) [mv: -'s]

1

weerkaatsing van geluid

2

weerkaatst geluid
echo van het verleden = iets wat daaraan herinnert

3

beeld d.m.v. echoscopie
een echo laten maken

eenheid

de (v) [mv: -heden]

1

aantal mensen of dingen die samen een geheel vormen
die stoelen en die bank vormen een eenheid
dat elftal vormt geen eenheid = het speelt niet goed samen

2

maat om grootten of hoeveelheden in uit te drukken
de meter is een eenheid van lengte en het gram is een eenheid van gewicht

3

zelfstandige militaire of paramilitaire afdeling
mobiele eenheid = afdeling van de politie die wordt ingezet bij (dreigende) verstoring van de openbare orde

effect

het [mv: -en]

1

uitwerking, gevolg

effect sorteren = het resultaat hebben dat iemand wilde bereiken

2

verandering van de richting van een bal doordat deze om zijn as draait
een bal met effect spelen

3

geldswaardig papier, aandeelbewijs

elektriciteit

de (v)

natuurkracht die kan worden opgewekt en door geleidende materialen (metaaldraden enz.) naar andere punten kan worden geleid

element

het [mv: -en]

1

elk van de vier grondstoffen waaruit volgens de klassieke opvatting alles is opgebouwd: lucht, water, vuur, aarde

de elementen = de (slechte) weersomstandigheden

2

elk van de enkelvoudige stoffen die chemisch niet herleidbaar zijn

3

elektrische stroomcel

4

grondbeginsel, grondslag

5

bestanddeel

6

omgeving, plaats, situatie waarin iemand zich helemaal thuis voelt
in zijn element zijn = zich prettig, thuis voelen

energie

(zeg: -zjie)

de (v) [mv: -ën]

1

kracht die in staat is veranderingen, beweging te bewerkstelligen
windenergie

2

een dergelijke kracht die een persoon heeft
hij is altijd actief, hij zit boordevol energie

3

sfeer, wat iemand uitstraalt
negatieve energie

etmaal

het [mv: -malen]

een dag en een nacht, 24 uur

evenwicht

het [mv: -en]

1

gelijkheid van gewicht aan beide kanten van de balans

2

fig. toestand van rust doordat geen neiging, stroming, richting enz. overheerst
geestelijk evenwicht

uit zijn evenwicht raken = in onbalans raken, in geestelijke verwarring raken

experiment

het [mv: -en]

proef om iets te weten te komen, uit te proberen

een experiment uitvoeren

explosie

(zeg: -zie)

de (v) [mv: -s]

ontploffing, uitbarsting

formulier

het [mv: -en]

gedrukt of digitaal stuk met vragen e.d., dat iemand moet invullen

belastingformulier, aanvraagformulier

functie

de (v) [mv: -s]

1

het werk dat iemand doet, ambt, baan, taak

hij heeft een hoge functie bij een bank

hij is nog in functie = hij werkt nog in die baan, hij vervult dat ambt nog

2

dat waartoe iets dient, werking

de functie van het hart

Belg. ook in functie van = afhankelijk van, met het oog op

fungeren

ww [fungeerde, h. gefungeerd]

dienstdoen, de functie vervullen (van)

hij fungeert als voorzitter

een leeg blikje fungeerde als asbak

gaskraan

zn [mv: -kranen]

kraan om de gastoevoer mee te regelen

fig. de gaskraan dichtdraaien = minder gas gaan winnen in een gebied

gehalte

het [mv: -n, -s]

1

hoeveelheid van een bestanddeel, mate waarin iets in iets anders aanwezig is

het cholesterolgehalte, het zoutgehalte

2

fig. innerlijke waarde

het wetenschappelijke gehalte van deze opleiding

gelijkmatig

bijv. naamw.

steeds of overal gelijk, zonder wisseling
een gelijkmatig humeur

gemengd

bijv. naamw.

samengesteld uit verschillende delen of soorten

gemengd bedrijf = boerenbedrijf met landbouw en veeteelt

met gemengde gevoelens = niet helemaal blij maar ook bezorgd, verdrietig e.d.

geur

de (m) [mv: -en]

aangename reuk

in geuren en kleuren vertellen = levendig vertellen, met alle bijzonderheden

in een geur van heiligheid = als heilige

globaal

bijv. naamw.

1

niet in bijzonderheden, in grote lijnen, ruwweg, algemeen

een globale berekening

globale afspraken

globaal genomen

iets globaal weergeven

2

wat te maken heeft met de hele wereld, mondiaal

een globaal probleem

3

Belg. ook totaal, precies

de belasting wordt berekend op het globale inkomen

gloeien

ww [gloeide, h. gegloeid]

1

heel warm zijn en branden zonder vlammen

het hout in de open haard gloeide nog uren

2

warmte en licht geven, in gloed staan

haar wangen gloeien van de koorts

hij gloeide van trots

3

in gloed doen staan, heel erg verhitten

ijzer gloeien

gloeilamp

zn [mv: -en]

bol van glas waarin een draad die door elektrische stroom gloeiend wordt
gemaakt, licht verspreidt

golf

(zeg: Golf of golf)

het

golfspel

handhaven

I **werkw.** [handhaafde, h. gehandhaafd]

in stand houden, zorgen dat iets blijft
de politie probeerde de orde te handhaven

II **werkw.**

zich staande houden, vooral in moeilijke omstandigheden

hefboom

zn m [mv: -bomen]

soort paal of stang waarmee je aan de ene kant iets zwaars omhoog kunt tillen door hem aan de andere kant naar beneden te duwen

herhaaldelijk

bijw.

meer dan één keer, telkens
herhaaldelijk waarschuwen

hitte

de (v)

1

grote warmte

2

grote opwinding, vurigheid
in de hitte van de stijf

hoes

de [mv: hoezen]

soort zak, overtrek als bescherming om iets heen
platenhoes, gitaarhoes

hoofdzakelijk

bijw.

vooral

we leveren hoofdzakelijk aan bedrijven

hulpmiddel

zn o [mv: -en]

middel om een doel sneller en gemakkelijker te bereiken

indeling

de (v) [mv: -en]

1

het indelen

2

manier waarop iets is ingedeeld

ingrediënt

het [mv: -en]

bestanddeel, vooral van eten

de ingrediënten voor een recept

de ingrediënten van een product

de ingrediënten voor een drama = alles waardoor een drama kan ontstaan

inleiding

de (v) [mv: -en]

1

korte globale weergave voordat een onderwerp echt wordt behandeld

de inleiding in een boek, van een congres

een inleiding houden voordat een spreker een lezing geeft

2

begin, eerste stadium voordat iets echt begint

het conflict vormde de inleiding tot de oorlog

inschakelen

ww [schakelde in, h. ingeschakeld]

1

aanzetten (van een apparaat e.d.)

2

vragen om te helpen, betrekken bij

iemand inschakelen bij een project

installeren

I ww [installeerde, h. geïnstalleerd]

1

plechtig bevestigen in een ambt

2

**een apparaat monteren of een programma op een computer zetten, en
gebruiksklaar maken**

II wkd ww

1

zich vestigen en inrichten

2

op zijn gemak gaan zitten en veel ruimte in beslag nemen

intens

bijv. naamw.

sterk, hevig, heel erg

een intens contact met iemand

het is intens gemeen

ik heb intens genoten van de voorstelling

hij is intens verdrietig

isolatie

(zeg: iezoo-)

de (v) [mv: -s]

1

**het isoleren of geïsoleerd zijn, niet-geleiding van elektriciteit, van geluidstrillingen
enz.**

2

stof waarmee iets geïsoleerd is

3

afzondering, het afgezonderd zijn van andere mensen

leven in isolatie

kaarsvet

zn o

grondstof voor kaarsen

kamertemperatuur

zn v

normale temperatuur in een woonkamer

kern

de [mv: -en]

1

het binnenste, de pit

fig. de harde kern = de meest standvastige of fanatieke leden van een groep

2

fig. de hoofdzaak, het wezenlijke, waar het om gaat

de kern van de zaak is dat ...

er zit een kern van waarheid in = iets waars

kleurloos

bijv. naamw.

1

zonder kleur

2

fig. zonder iets eigens, saai

een kleurloos persoon

kilometer (km)

zn m [mv: -s]

duizend meter

knal

I de (m) [mv: -len]

1

kort hard geluid

de knal van een gewerschot

2

inform. harde klap of stomp

iemand een knal voor z'n kop geven

II bijv. naamw.

1

inform. erg leuk

2

<als eerste deel van een samenstelling> **inform.** erg leuk

een knalfeest

3

schreeuwend, heel fel

knalrood, knalgroen

koelte

de (v)

1

koudheid, frisheid

na een warme dag bracht een briesje 's avonds koelte

2

plaats waar het koel is

kompas

het [mv: -sen]

instrument voor het bepalen van de (magnetische) windstreken, windroos

koker

de (m) [mv: -s]

bus of doos in de vorm van een rol

dat komt uit zijn koker = dat heeft hij bedacht

koper

I de (m) [mv: -s]

iemand die koopt

II het

1

chemisch element, een geelachtig metaal

2

koperen blaasinstrumenten in een orkest

3

koperwerk

koppelen

ww [koppelde, h. gekoppeld]

1

met elkaar verbinden, aan elkaar vastmaken

hij koppelt de caravan aan de auto

2

twee mensen met elkaar in contact brengen, vooral om een liefdesrelatie of huwelijk tot stand te brengen

korrel

de (m) [mv: -s]

1

klein rond deeltje van een poeder, stof enz.

een korrel rijst

2

uitstekend deeltje vóór op de loop van een geweer

iemand op de korrel nemen = mikken op iemand; **fig.** veel kritiek op iemand leveren of hem belachelijk maken

krimpen

ww [kromp, is gekrompen]

1

kleiner worden

mijn trui is gekrompen in de was

in elkaar krimpen = in elkaar duiken, zichzelf klein maken, bijv. van angst of pijn

2

tegen de zon in draaien

krimpende wind = wind die tegen de zon in draait, bijv. die door het noorden naar het westen loopt

kringloop

zn m [mv: -lopen]

1

het gaan in een kring

2

het telkens terugkeren op hetzelfde uitgangspunt

de kringloop van leven en dood

laboratorium

het [mv: -s, -ria]

werkplaats voor wetenschappelijk of technisch onderzoek, waar bijv. proeven worden gedaan

leiding

de (v) [mv: -en]

1

het leiden

2

persoon of personen aan het hoofd van een bedrijf, organisatie, activiteit e.d.

3

buizen of draden waardoorheen iets geleid wordt

lek

I bijv. naamw.

waarbij iets vocht, lucht of gas doorlaat terwijl dat niet de bedoeling is

II het [mv: -ken]

gat of gaatje waardoor vocht kan komen of lucht of gas kan ontsnappen

fig. er is ergens een lek = iemand vertelt iets aan anderen wat geheim moet blijven

III de (m)

munteenheid van Albanië

lekken

ww [lekte, h. gelekt]

1

vocht doorlaten

2

fig. vertrouwelijke informatie doorgeven

3

<van vlammen> **met de punt aanraken**

levenloos

bijv. naamw.

1

dood, zonder leven

2

fig. zonder levendigheid, mat

leveren

ww [leverde, h. geleverd]

1

bezorgen, verschaffen

2

doen plaatshebben, maken dat iets gebeurt, doen

slag leveren = vechten

iemand een streek leveren = iets vervelends doen wat tegen iemand is gericht

loep

de [mv: -en]

(hand)vergrootglas in een montuur

onder de loep nemen = nauwkeurig bestuderen

loodrecht

bn

waarbij iets een hoek van negentig graden vormt met een lijn of vlak, rechtstandig

lus

de [mv: -sen]

1

deel van een touw, leer e.d. in de vorm van een oog

2

handgreep voor passagiers, bijv. in een tram

luchtballon

zn m [mv: -s, -nen]

bol die is gevuld met warme lucht of met gas waardoor hij opstijgt, met daaraan vaak een bakje voor passagiers

maatbeker

zn m [mv: -s]

beker met een maatverdeling erop om een hoeveelheid vloeistof of iets anders mee af te meten

magneet

de (m) [mv: -neten]

1

magnetisch gemaakt stuk ijzer of staal, dat ijzerhoudende voorwerpen aantrekt

2

fig. iets dat of iemand die mensen aantrekt

mankeren

ww [mankeerde, h. gemankeerd]

1

ergens last van hebben, lijden aan

na die botsing mankeerde ik gelukkig niets

wat mankeert je? = wat is er met je aan de hand?

2

ontbreken, missen

3

in gebreke blijven, niet doen wat iemand zou moeten doen

zonder mankeren = zeker

een gemankeerd (kunstenaar, wetenschapper enz.) = iemand die kunstenaar, wetenschapper enz. had willen zijn maar er niet in geslaagd is om het te worden

massa

de [mv: -'s]

1

hoeveelheid stof zonder vorm

de grijze massa in je hoofd = je hersenen

2

natk. hoeveelheid stof die iets, een voorwerp e.d. bevat

massa en gewicht

3

grote groep mensen

de massa in het voetbalstadion

de grote massa = het grootste deel van de bevolking, voorgesteld als een beetje dom en kritiekloos

4

groot aantal

ze heeft een hele massa knuffeldieren

mechanisch

bijv. naamw.

1

wat gebeurt met behulp van werktuigen, machinaal

2

wat te maken heeft met de **mechanica**

3

fig. werktuiglijk, zonder nadenken

mengen

I **ww** [mengde, h. gemengd]

door elkaar doen

grondstoffen mengen

verf mengen

II **wkd ww**

ernaartoe gaan, je ermee bemoeien

zich mengen in = zich bemoeien met, meedoen aan

hij mengt zich ongevraagd in de discussie

hij mengt zich onder de mensen = hij gaat tussen de mensen lopen, staan

mengsel

het [mv: -s]

wat gemengd is
een mengsel van ...

merendeel

zn o

het grootste gedeelte
de bezoekers waren voor het merendeel mannen

microscopisch

bijv. naamw.

1

met een **microscop**

2

zo klein dat je het alleen door een **microscop** kunt zien

minuscuul

bijv. naamw.

heel erg klein
een minuscuul zwembroekje

monteren

ww [monteerde, h. gemonteerd]

1

de delen van een machine, bouwpakket enz. in elkaar zetten

2

iets ergens op of aan bevestigen
een hoofdsteun monteren op een ligfiets

3

delen van een film, drukwerk enz. tot een geheel maken
de opnames voor een film monteren

naburig

bijv. naamw.

in de buurt
een naburige stad

nagenoeg

bijw.

bijna, ongeveer
we zijn nagenoeg klaar met de verbouwing

nihil

(zeg: -hiel)

bijw.

niets, nul

niveau

(zeg: -voo)

het [mv: -s]

1

bepaalde hoogte, peil

na alle regen is het niveau van het water in de Maas gestegen

2

fig. peil, hoogte van ontwikkeling, rang, bevoegdheid, graad van moeilijkheid

overleg op hoog niveau

hij schaakt op het hoogste niveau

op niveau = van hoge kwaliteit

een gesprek op niveau

noordpool

zn [mv: -polen]

noordelijk uiteinde

de noordpool van de planeet Saturnus

de noordpool van een magneet

obstakel

het [mv: -s]

iets wat iemand belemmert om iets te doen, hindernis, belemmering

omgeving

de (v) [mv: -en]

1

kring waarin iemand verkeert, milieu

2

nabijheid

in de omgeving van Maastricht

3

streek, gebied

een mooie omgeving

4

comp. besturingssysteem

een Windowsomgeving

omhulsel

het [mv: -s]

dat waardoor iets omhuld is

stoffelijk omhulsel = lichaam

onderdrukken

ww [onderdrukte, h. onderdrukt]

1

onder dwang doen leven

een onderdrukt volk

2

bedwingen, tegenhouden

een geeuw onderdrukken

onderdampelen

ww [dampelde onder, h. ondergedompeld]

helemaal in een vloeistof houden

ondervinden

ww [ondervond, h. ondervonden]

1

gewaarworden, merken

2

door ervaring leren kennen, leren door iets mee te maken

onderzoek

het [mv: -en]

het onderzoeken

de politie stelt een onderzoek in naar de omkoopzaak

ontploff

ww [ontplofte, is ontploft]

ploffend uit elkaar barsten, ook figuurlijk, van woede

mijn vader ontplofte toen mijn zusje de hele nacht was weggebleven

oorspronkelijk

bijv. naamw.

1

bij het eerste begin

oorspronkelijk was hier alles woestenij

2

zelfbedacht

een oorspronkelijk werk

3

die eigen ideeën heeft

een oorspronkelijk schrijver

oppervlak

zn o [mv: -ken]

oppervlakte

oppervlakte

zn v [mv: -n, -s]

1

bovenkant, buitenkant

de oppervlakte van de aarde, een meer, een bal

2

grootte, afmeting

de oppervlakte van een provincie

opstijgen

ww [steeg op, is opgestegen]

1

omhoog de lucht ingaan

het vliegtuig stijgt op

2

op een paard klimmen

opvatting

de (v) [mv: -en]

mening, inzicht

opzuigen

ww [zoog op, h. opgezogen]

door zuigen in zich of in iets opnemen

vocht opzuigen

vuil met de stofzuiger opzuigen

parallel

I bijv. naamw.

1

evenwijdig

deze binnenweg loopt parallel aan de autoweg

2

wat ermee overeenkomt, vergelijkbaar

deze ontwikkeling loopt parallel met die in de rest van de wereld

II de [mv: -len]

1

lijn die of vlak dat evenwijdig loopt met een ander

2

geval dat er erg op lijkt, overeenkomstig geval

perfectie

de (v)

het perfect zijn, volmaaktheid

persen

ww [perste, h. geperst]

1

samendrukken

2

<van kleding, papier e.d.> gladmaken door erop te drukken

3

een vorm, tekening in iets drukken

4

door hard drukken in een bepaalde richting duwen

piek

I de [mv: -en]

1

scherpe punt

een bergpiek

de piek van de kerstboom = de puntige versiering op de top van de kerstboom

2

hoogtepunt

de piek van het toerisme valt in augustus = dan komen de meeste toeristen

II de (m) [mv: -en]

<vroeger> inform. gulden

pols

de (m) [mv: -en]

1

deel van de onderarm bij de hand

2

polsslag

de vinger aan de pols houden = iets blijven controleren

pol^sen

ww [polste, h. gepolst]

iemands mening, belangstelling of bereidheid om iets te doen te weten proberen te komen

plas

de (m) [mv: -sen]

1

rest regenwater op de weg of de grond

2

klein meer

3

grote hoeveelheid vloeistof

4

urine

pomp

I de (m) [mv: -en]

wat er aan confectiekleding moet worden veranderd voor een koper, bijv. omdat het kledingstuk te wijf of te lang is voor die persoon

II de [mv: -en]

1

werktuig om water, lucht enz. omhoog of weg te persen

loop naar de pomp! = ga weg, ik wil niets met je te maken hebben

2

benzinepomp

poos

de [mv: pozen]

tijdje, periode

proef

de [mv: proeven]

1

onderzoek, het proberen van iets

op proef = om te proberen

2

bewijs

de proef op de som = het overtuigende bewijs

proeve van bekwaamheid

3

drukproef

4

Belg. onderdeel van een sportwedstrijd

reactie

(zeg: ree-)

de (v) [mv: -s]

1

proces of iets wat iemand doet of zegt en dat wordt opgeroepen door iets wat er gebeurt of wat iemand doet of zegt

dat hij nu zo stil is, is een reactie op alle kritiek die hij heeft gekregen

de mensen geven veel minder geld uit als reactie op alle slechte berichten over de economie

2

iets wat iemand zegt, naar aanleiding van iets wat gezegd of geschreven is, antwoord

wat is uw reactie op deze bewering? = wat is uw antwoord, wat zegt u naar aanleiding daarvan?

3

politiek streven naar terugkeer tot een vroegere toestand in het staatsleven en het tenietdoen van het nieuwere

4

chemisch proces

roeren

I ww [roerde, h. geroerd]

1

verschillende stoffen door elkaar mengen door er met een voorwerp (bijv. een lepel) in heen en weer te bewegen

hij roerde met een lepeltje in zijn koffie

2

aanraken, bewegen, aanraken en daardoor geluid doen geven

de trom roeren

de mond roeren = druk praten

3

ontroeren, in het gevoel raken

ik was erg geroerd door zijn verhaal

II wkd ww

1

zich bewegen

2

zich laten gelden, in beweging of in opstand komen

ruiken

ww [rook, h. geroken]

1

een geur verspreiden

die bloemen ruiken lekker

2

een geur inademen, opsnuiven

ik ruik een brandlucht

3

fig. bespeuren, merken

ruimtelijk

bijv. naamw.

van de ruimte, wat met de ruimte te maken heeft

ruimtelijke ordening = de leer van de inrichting van een gebied, waar gebouwen komen, waar wegen, waar weilanden enz.

samentrekken

I ww [trok samen, h. / is samengetrokken]

1

een klank weglaten of een klank die of een woord dat twee keer voorkomt, maar één keer noemen, bijv.

de d in 'leer' uit 'leder'

'bedrijf' in 'midden- en kleinbedrijf'

2

(troepen) op een punt bij elkaar brengen, samenvoegen

II wkd ww

1

kleiner van omvang worden

een spier kan zich samentrekken

2

zich op een bepaald punt verzamelen, bij elkaar komen

schaal

de [mv: schalen]

1

schotel, kom waarop men eten zet of serveert

er stonden schalen heerlijke soep op tafel

2

harde buitenkant van een ei, kreeft, schelp e.d.

3

getal dat aangeeft hoeveel keer een afbeelding kleiner is dan de werkelijkheid

deze landkaart is op een schaal van 1 op 100.000

op grote schaal = in grote aantallen of hoeveelheden

schakelaar

de (m) [mv: -s]

onderdeel voor het aan- of uitdoen van licht of elektrische apparaten

schakelen

ww [schakelde, h. geschakeld]

(een auto, fiets enz.) in een andere versnelling zetten

schok

de (m) [mv: -ken]

1

harde stoot

met een schok belandde de auto tegen de boom

2

gebeurtenis waarvan iemand erg schrikt

het bericht van haar dood bracht een schok teweeg

signaal

(zeg: sinjaal)

het [mv: -nalen]

sein, teken om iets te doen of juist niet te doen

smelten

ww [smolt, h. / is gesmolten]

1

van vast vloeibaar doen worden

ze smelten de kazen

2

van vaste in vloeibare vorm overgaan

het ijs smelt

snoer

het [mv: -en]

draad, vooral een draad waaraan men iets rijgt of waar elektriciteit doorheen gaat

spanning

de (v) [mv: -en]

1

gevoel van grote onrust en opgewondenheid, alsof er elk moment iets ergs of bijzonders kan gebeuren

2

elektrische stroom

spier

de [mv: -en]

vlezig deel in het lichaam dat zich samentrekt of weer strekt als een mens of dier zich beweegt

spierkracht

zn

sterkte van de spieren

spoelen

ww [spoelde, h. / is gespoeld]

1

schoonmaken met water

mijn moeder spoelde de glazen

2

door de stroming van water aan land komen

er is veel hout op het strand gespoeld

3

op een spoel winden

staaf

de [mv: staven]

stang van metaal, hout enz.

staal

het [mv: stalen]

1

hard soort ijzer

2

voorbeeld, monster, proeflapje
een staaltje vakmanschap

stabiel

bijv. naamw.

1

wat niet verandert, wat hetzelfde blijft
het weer is stabiel de komende dagen
de toestand van de zieke is stabiel

2

niet gauw uit zijn evenwicht gebracht, die niet snel verandert van stemming
een stabiel karakter

stijgen

ww [steeg, is gestegen]

1

omhooggaan
het vliegtuig stijgt

2

fig. toenemen, meer worden
de prijzen stijgen

stof

I de [mv: -fen]

1

textiel, weefsel, zoals katoen, wol of zijde
van welke stof is die jas gemaakt?

2

materiaal waaruit iets bestaat
steen is een harde stof

stof tot nadenken = iets om over na te denken

lang van stof zijn = heel lang en uitgebreid over iets praten

II het

heel kleine lichte deeltjes die gemakkelijk in luchtstromen worden meegevoerd of die op plaatsen liggen waar niet is schoongemaakt

veel stof opjagen = opspraak verwekken, maken dat er veel over gesproken wordt

stollen

ww [stolde, is gestold]

van vloeibaar vast worden

er zat een laag gestold vet in de koekenpan

stoom

de (m)

1

damp van kokend water

2

walm

storing

de (v) [mv: -en]

1

het storen

technische storing = onderbreking doordat machines enz. niet goed werken

2

nadering van een depressie, van slecht weer

3

gestoorde ontvangst van radio, tv, gsm® e.d.

straal

I de [mv: stralen]

1

streep licht, lichtstraal

de stralen van de zon

2

dunne stroom vloeistof

een straaltje water

3

afstand van het middelpunt van een cirkel of bol naar de omtrek

II bijw.

volkomen, helemaal

iemand straal voorbijlopen = op iemand af lopen en doorlopen zonder die persoon te zien, of terwijl iemand doet alsof hij die persoon niet ziet

stromen

ww [stroomde, h. / is gestroomd]

1

<van vloeistof> naar voren of naar beneden vloeien

het water stroomt de zee in

2

massaal ergens naartoe gaan

het publiek stroomde het stadion binnen

stroom

de (m) [mv: stromen]

1

stromende vloeistof, bewegende massa vloeistof
de regen kwam in stromen naar beneden

2

rivier

3

groot aantal mensen dat ergens naartoe gaat
een stroom vluchtelingen

4

elektriciteit

de stroom is uitgevallen, er is zeker een storing

temperatuur

de (v) [mv: -turen]

hoe warm of koud het of iets of iemand is
een temperatuur van min twintig graden

ik denk dat ik koorts heb, ik ga mijn temperatuur opnemen

tl-buis

zn [mv: -buizen]

lamp in de vorm van een glazen staaf, waarbij ultraviolette straling wordt omgezet in sterk wit licht

toename

de [mv: -n, -s]

1

het meer worden

er komen meer dikke mensen, vooral de laatste jaren is er sprake van een toename

2

hoeveel iets meer wordt

vroeger woonden in ons dorp honderd mensen en nu driehonderd, dat is een toename van driehonderd procent!

toepassing

de (v) [mv: -en]

1

het toepassen

van toepassing zijn = slaan op, gelden voor

2

manier waarop iets toegepast wordt, systeem, methode, programma
een nieuwe toepassing voor de computer

toestand

de (m) [mv: -en]

omstandigheden waarin iets of iemand zich bevindt of hoe het met iets of iemand gaat, situatie

de toestand van de patiënt is erg verslechterd

wat een toestand! = wat een vervelende situatie!

toestel

het [mv: -len]

1

min of meer samengesteld werktuig, apparaat, machine
een telefoontoestel, een turntoestel

2

vliegtuig

het toestel kwam veilig aan de grond

toon

de (m) [mv: tonen]

1

klank in de muziek

de toon aangeven = als voorbeeld dienen, richtinggevend zijn

uit de toon vallen = niet bij de omgeving of situatie passen

een toontje lager zingen = zich matigen, minder eisen stellen, minder brutaal zijn

2

klank van de stem

3

manier waarop iemand iets zegt

een toon aanslaan = op een brutale, beledigende e.d. manier spreken

op zakelijke toon zei ze: 'het is uit'

trilling

de (v) [mv: -en]

1

het trillen

2

het één keer heen en weer gaan bij trillen

uitademen

ww [ademde uit, h. uitgeademd]

adem uitblazen

uitrekken

I ww [rekte uit, h. uitgerekt]

iets groter maken door eraan te trekken

een elastiekje uitrekken

II wkd ww

zichzelf heel lang maken, vooral om de stijfheid uit het lichaam te verdrijven

uitschakelen

ww [schakelde uit, h. uitgeschakeld]

1

uitdoen, uitzetten, de elektrische verbinding verbreken

vergeet je niet de computer uit te schakelen als je weggaat?

2

fig. een overwinning behalen op een tegenstander, waardoor deze niet verder kan of mag deelnemen

uitvinden

ww [vond uit, h. uitgevonden]

iets nieuws bedenken of maken

wie heeft de auto uitgevonden?

uitvinding

zn v [mv: -en]

iets nieuws dat door iemand is bedacht
de uitvinding van de boekdrukkunst

uitzenden

ww [zond uit, h. uitgezonden]

1

naar een andere streek of een ander land sturen
de soldaten werden uitgezonden naar het oorlogsgebied

2

op de radio laten horen of op de televisie laten zien
de Olympische Spelen worden rechtstreeks uitgezonden op de televisie

uitzetten

I werkw. [zette uit, h. uitgezet]

1

(een apparaat) buiten werking stellen
de televisie uitzetten

2

wegsturen
vreemdelingen uitzetten

3

plannen, aangeven (en markeren)
een route uitzetten

4

plaatsen, verspreiden over een gebied
wachtposten uitzetten
geld uitzetten

II werkw. [zette uit, is uitgezet]

in omvang toenemen

vanzelfsprekend

bijv. naamw.

voor iedereen duidelijk en niet nodig om uit te leggen, natuurlijk
het is vanzelfsprekend dat je moe bent als je zo hard werkt

vat

I de (m)

greep, houvast, invloed

geen vat op iemand krijgen = geestelijk niet tot iemand doordringen, geen invloed op hem krijgen

II het [mv: vaten]

1

soort grote hoge bak, om bijv. vloeistof in te bewaren, ton

een wijnvat, een zuurkoolvat

holle vaten klinken het hardst = domme of oppervlakkige mensen hebben het hoogste woord

wat in het vat zit, verzuurt niet = wat je nog tegoed hebt, krijg je zeker

2

kom, schotel, bakje om iets in te bewaren

de vaten wassen

3

inhoudsmaat voor vloeistoffen, bijv. voor aardolie

4

kanaal in menselijk, dierlijk of plantaardig organisme

veer

I de [mv: veren]

1

elk van de harige buisjes waarmee de huid van een vogel bedekt is

zo licht als een veertje = heel erg licht

vroeg uit de veren = vroeg opgestaan

een veer moeten laten = minder te besteden hebben

pronken met andermans veren = pronken met de verdiensten van een ander

2

rondgedraaide metalen draad die terugspringt als iemand hem uittrekt of indrukt en dan weer loslaat

II het [mv: veren]

1

plaats waar een boot steeds heen en weer vaart over een water

daar is een veer over de Maas

2

boot die steeds heen en weer vaart over een water

we gingen met het veer naar de overkant

veld

het [mv: -en]

1

stuk land zonder bomen, huizen e.d.

in geen velden of wegen te bekennen zijn = nergens te zien zijn

2

sportveld

de aanvaller werd uit het veld gestuurd na de overtreding

3

bewerkt stuk land

te velde staande gewassen

er staat veel maïs op het veld

4

slagveld

niet snel uit het veld geslagen zijn = niet snel de moed verliezen, niet snel opgeven

het veld ruimen = wijken, plaatsmaken (voor iemand anders)

te velde trekken = gaan strijden

veld winnen = vooruitgang boeken

5

vlakte

ijsveld

6

gebied, terrein

een veld van studie

het veld = de praktijk van therapeutisch of sociaal werk

verbranding

de (v) [mv: -en]

het verbranden

verdunnen

ww [verdunde, h. / is verdund]

dun(ner) maken of worden

een oplossing verdunnen = minder geconcentreerd maken

verhitten

ww [verhitte, h. verhit]

1

heet maken

je moet de olie eerst verhitten en dan het vlees in de pan doen

2

fig. opgewonden maken, opzweepen

de toespraak van de leider verhitte de gemoederen van zijn volgelingen

verhouding

de (v) [mv: -en]

1

het soort contact dat mensen met elkaar hebben, hoe ze met elkaar omgaan
hoe is jouw verhouding met je ouders?

2

liefdesrelatie

die directeur had een verhouding met zijn secretaresse

3

onderlinge betrekking, manier waarop mensen of zaken met elkaar te maken hebben

in verhouding tot = in vergelijking met, wat ... betreft

naar verhouding = op zo'n manier dat het klopt in vergelijking met de rest

een verhouding van 5 op 1 = vijf keer zo veel ... als ...

verlichten

ww [verlichtte, h. verlicht]

1

met licht beschijnen

2

fig. kennis en ontwikkeling bijbrengen

3

minder zwaar, minder lastig maken

iemands taken verlichten

vermengen

I ww [vermengde, h. vermengd]

mengen met iets anders

II wkd ww

samen een mengsel vormen

versnellen

ww [versnelde, h. / is versneld]

1

sneller gaan lopen, fietsen enz.

toen hij zag hoe laat het al was, versnelde hij

2

sneller worden

vertragen

ww [vertraagde, h. / is vertraagd]

1

maken dat iets langzamer gaat

2

langzamer gaan

de trein vertraagde

vloeibaar

bijv. naamw.

niet vast en niet in de vorm van gas, wat kan stromen

vloeistof

zn [mv: -fen]

vloeibare stof, stof die je ergens in of uit kunt gieten

vocht

I **het** [mv: -en]

vloeibare stof, water

een mens moet iedere dag genoeg vocht binnenkrijgen

II **de**, ook: **het**

het vochtig zijn, vloeibare stof in de vorm van damp o.i.d.

door het vocht op de muur is die gaan schimmelen

III **werkw.** [verl. td.]

zie: **vechten**

vochtig

bijv. naamw.

(een beetje) nat, met vocht

toen we 's ochtends uit de tent kropen, was hij helemaal vochtig

volume

het [mv: -n, -s]

1

omvang, inhoud

2

sterkte van geluid

vonk

de [mv: -en]

klein gloeiend deeltje, spatje vuur dat wegschiet

vorst

I **de (m)** [mv: -en]

heerser, koning

II **de (m)**

weer waarbij het vriest

waarde

I **de (v)** [mv: -n, -s]

1

wat iets waard is, wat voor iets betaald zou moeten worden

de waarde van deze ring is minstens duizend euro

2

moreel uitgangspunt voor de manier waarop iemand leeft of handelt

respect voor de natuur en duurzaamheid zijn waarden die ik erg belangrijk vind

normen en waarden

3

grootte, kracht, hoeveelheid e.d.

bij het onderzoek naar temperatuurstijging zijn extreem hoge waarden gemeten

II **de (v)**

1

betekenis

geen waarde hechten aan iemands uitspraken

iemand in zijn waarde laten = hem niet vernederen

alles van waarde is weerloos = regel uit een gedicht van Lucebert

2

kracht, geldigheid

jouw belofte heeft geen enkele waarde, je komt hem toch niet na

waterdamp

zn m [mv: -en]

water in gasvormige toestand

waterdruppel

zn m [mv: -s]

druppel water

waterleiding

zn v [mv: -en]

1

buizenstelsel waardoor drinkwater wordt aangevoerd

2

bedrijf dat drinkwater levert

watje

het [mv: -s]

1

propje watten

2

fig. slap persoon

weerbericht

zn o [mv: -en]

informatie over het weer van het moment en het weer dat verwacht wordt

weerkaatsen

ww [weerkaatste, h. / is weerkaatst]

1

<van geluid, licht e.d.> **iets wat raakt, terug doen gaan**
deze bergen weerkaatsen het geluid

2

<van geluid, licht e.d.> **iets raken en terugkomen**
haar kreten weerkaatsten tussen de bergen
zonnestrallen weerkaatsen op het water

werking

de (v) [mv: -en]

1

het werken, kracht

in werking stellen = aanzetten, zorgen dat het gaat beginnen, gaat werken

2

invloed, manier waarop iets werkt
wat is de werking van die pil?

3

Belg. geheel van activiteiten van bijv. een vereniging

wijzer

de (m) [mv: -s]

1

naald op een instrument die uren, hoeveelheden e.d. aanwijst

2

wegwijzer

wrijven

I werkw. [wreef, h. gewreven]

1

over iets of langs elkaar bewegen

zij wreef met een doek over de ring om hem te laten glimmen

zij wrijft haar koude handen tegen elkaar

2

door wrijven fijnmaken

iets tot poeder wrijven

II werkw.

over of langs iets bewegen

hij wrijft zich in zijn handen = hij is heel tevreden over iets dat hem voordeel zal opleveren

zichtbaar

bijv. naamw.

zo dat mensen het kunnen zien

in die zwarte jas ben je in het donker niet goed zichtbaar

de leerling boekte zichtbaar vooruitgang

zinken

I werkw. [zonk, is gezonken]

niet blijven drijven, naar de diepte gaan, zakken, ook figuurlijk

de moed laten zinken

je hebt je eigen familie bestolen, wat ben jij diep gezonken!

II werkw. [zonk, h. gezonken]

afzinken, naar de bodem doen zakken

III bijv. naamw.

van zink

zonlicht

zn o

licht van de zon

zonne-energie

zn v

warmte van de zon die kan worden omgezet in elektriciteit

zonnestraal

zn [mv: -stralen]

1

straal zonlicht

2

fig. iets wat of iemand die vreugde brengt

onze dochter is ons zonnestraaltje

zuidpool

zn [mv: -polen]

zuidelijk uiteinde

de zuidpool van de planeet Saturnus

de zuidpool van een magneet

zuigen

ww [zoog, h. gezogen]

1

iets binnenkrijgen door de lippen om iets heen op elkaar te klemmen en in te ademen, opnemen door een beweging naar binnen

frisdrank door een rietje zuigen

de stofzuiger zuigt het vuil naar binnen

2

fig. voortdurend vragen stellen of opmerkingen maken over iets met als doel iemand kwaad te maken

zuiver

bijv. naamw.

1

puur, onvermengd

zuiver goud

2

zonder schuld

een zuiver geweten

3

zonder fouten of afwijkingen

zuiver Nederlands spreken

zuiver zingen = zonder valse noten

4

alleen maar, niets dan

dat is zuiver winstbejag

5

betrouwbaar, correct

dat is geen zuivere zaak

zweven

ww [zweefde, h. / is gezwefd]

1

in de lucht drijven of hangen

de ballon zweeft door de lucht

zwevende kiezers = kiezers van wie niet duidelijk is op welke partij ze zullen stemmen

2

fig. zich zacht en licht bewegen

ze zweefde door de kamer